

บทสรุปผู้บริหาร

โครงการกระบวนการสื่อสารเพื่อขยาย
ผลของการทำเกษตรโดยไม่ใช้สารเคมี

โดย จำรัส เสือดี และคณะ

ธันวาคม 2547

สัญญาเลขที่ RDG4540009

บทสรุปผู้บริหาร

โครงการกระบวนการสื่อสารเพื่อขยายผลของการทำ
เกษตรโดยไม่ใช้สารเคมี

คณะผู้วิจัย

สังกัด

1. จำรัส	เสื่อดี	มูลนิธิร่วมพัฒนาพิจิตร
2. สุนทร	ตุตะพะ	มูลนิธิร่วมพัฒนาพิจิตร
3. ประกาศิต	แจ่มจำรัส	องค์การบริหารส่วนตำบลท้ายน้ำ
4. เพ็ญศรี	แจ่มจำรัส	นักวิจัยอิสระ
5. นพดล	พึงวัฒนะ	องค์การบริหารส่วนตำบลท้ายน้ำ

สนับสนุนโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย

ชุดโครงการระบบการสื่อสารเพื่อชุมชน

บทสรุปผู้บริหาร

โครงการวิจัยกระบวนการสื่อสารเพื่อขยายผลการเกษตรไม่ใช้สารเคมี

โดยจรัส เลือดี และคณะ

ปัญหาการใช้สารเคมีทางการเกษตรเป็นปัญหาระดับประเทศที่มีผลกระทบกับคนทุกส่วนของสังคมที่ยังต้องพึ่งพิงอาหาร พิจิตรเป็นจังหวัดที่มีความสำคัญในการผลิตผลผลิตทางการเกษตร โดยเฉพาะข้าวที่ส่งไปให้คนทั่วไปทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศ สร้างรายได้มหาศาลให้กับภาคการเกษตร แต่ในทางกลับกันวิถีชีวิตเกษตรกรในจังหวัดพิจิตรก็ได้ดีขึ้น สาเหตุหลักมาจากการทำการเกษตรที่พึ่งพิงปัจจัยภายนอก โดยเฉพาะสารเคมี ปัญหาดังกล่าวมิได้เกิดผลกระทบเฉพาะผู้ผลิตที่เป็นเกษตรกรเท่านั้น แต่ผู้บริโภคทั่วไปในสังคมยังได้รับผลกระทบกันถ้วนหน้า

การเข้ามาของสารเคมี จนสร้างทัศนคติของเกษตรกรทั่วไปว่าเป็นปัจจัยที่ขาดไม่ได้สำหรับการทำการเกษตรในปัจจุบัน (ในอดีตก่อนการเข้ามาของสารเคมีเกษตรกรไม่เคยใช้แต่ก็สามารถเก็บเกี่ยวผลผลิตได้) กระบวนการสื่อสารของธุรกิจสารเคมีนั้นว่ามีบทบาทสำคัญในการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว ผลการใช้สารเคมีปริมาณมหาศาล ทำให้ ปี 2541 จังหวัดพิจิตรพบปัญหาเกษตรกรป่วยจากการใช้สารเคมีการเกษตรรุนแรงติดอันดับ 5 ของประเทศไทย

ปัญหาเหล่านี้มูลนิธิริร่วมพัฒนาพิจิตรและชมรมเกษตรธรรมชาติและอาหารปลอดสารพิษได้เข้ามาเป็นองค์กรที่ณรงค์ให้เกิดการลด เลิกการใช้สารเคมี โดยวางบทบาทการส่งเสริมเป็นเพียงผู้สนับสนุนภายนอก ให้องค์กรและแกนนำเกษตรกรในพื้นที่เป็นผู้ดำเนินงานหลัก ซึ่งการรณรงค์ไม่ค่อยได้ผลเท่าที่ควร ประกอบกับกระบวนการสื่อสารของธุรกิจสารเคมีในจังหวัดพิจิตร ได้เข้าไปใช้ช่องทางการสื่อสารที่สามารถเข้าถึงเกษตรกรเกือบทุกช่องทาง สร้างกลยุทธ์การส่งเสริมการขายที่หลากหลาย สิ่งเหล่านี้ทำให้สารเคมีสามารถเข้าถึงเกษตรกรได้ทุกครอบครัว

ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นนี้ ส่งผลให้มูลนิธิหันมาทบทวนและตั้งคำถามถึงบทบาทกระบวนการสื่อสารการส่งเสริมการเกษตรไม่ใช้สารเคมีที่ผ่านมาและอนาคตที่จะดำเนินงานต่อ โดยเฉพาะถ้ามูลนิธิเล่นบทบาท “การเป็นผู้สนับสนุนภายนอก” (External support) แล้วทำงานล้มเหลว งานในระดับพื้นที่ จะดำเนินไปได้ไหม

แนวทางที่มูลนิธินำมาค้นหาทางออกคือ การวิจัยเชิงปฏิบัติการ ในพื้นที่ตำบลท้ายน้ำซึ่งเคยเป็นกรณีการทำงานที่ล้มเหลวของมูลนิธิ โดยนำแนวความคิดที่จะนำมาใช้ปฏิบัติการจากการสรุปบทเรียนกระบวนการสื่อสารที่ผ่านมา เพื่อเป็นแนวทางในการวิเคราะห์ถึงปัญหาและศึกษาสถานการณ์การเกษตรในตำบลท้ายน้ำ โดย

เปรียบเทียบระหว่างการสื่อสารการเกษตรใช้และไม่ใช้สารเคมี วิเคราะห์สิ่งที่ได้จากการเรียนรู้นำมาทดลอง
เสริมศักยภาพกระบวนการสื่อสารของเกษตรกรในชุมชน

ตำบลท้ายน้ำ อำเภอโพทะเล นอกจากการเป็นพื้นที่ที่มูลนิธิเข้ามาส่งเสริมการเกษตรไม่ใช้สารเคมีแล้ว
แกนนำในพื้นที่หลายคนยังร่วมดำเนินการในเครือข่ายองค์การบริหารส่วนตำบลและโครงการส่งเสริมการ
พัฒนาเยาวชนที่มูลนิธิเข้ามาทำงานด้วย ซึ่งนับว่าเป็นพื้นที่หนึ่งที่มีความสัมพันธ์ในกระบวนการทำงานพัฒนา
ของมูลนิธิร่วมพัฒนาิจิตร

1. วัตถุประสงค์การวิจัย และการดำเนินงานเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์

1.1 วัตถุประสงค์การวิจัย ประกอบด้วย

(ก) เพื่อสรุปบทเรียนเกี่ยวกับผลที่เกิดจากกระบวนการสื่อสารของมูลนิธิร่วมพัฒนาิจิตรใน
ประเด็นการพัฒนาคุณภาพชีวิตของเกษตรกร ตั้งแต่ปี 2541 จนถึงปี 2546

(ข) ศึกษากระบวนการสื่อสารในด้านการเกษตรเพื่อการลด/เลิกการใช้สารเคมีของประชาชน
ในตำบลท้ายน้ำ

(ค) เพื่อเสริมศักยภาพของเกษตรกร/ชุมชนในการสื่อสารเพื่อขยายผลการเกษตร โดยไม่ใช้สาร
เคมี

1.2 แนวทางการดำเนินงานเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ทั้ง 3 ข้อนั้น ประกอบด้วย

(ก) สำหรับวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 ทีมวิจัยมุ่งหมายจะวิเคราะห์กระบวนการสื่อสารของมูลนิธิ
ร่วมพัฒนาิจิตรและพันธมิตรที่ประกอบด้วย มิติทางภูมิศาสตร์และลักษณะการทำการเกษตรของจังหวัดพิจิตร
มิติทางประวัติศาสตร์ของมูลนิธิร่วมพัฒนาิจิตร กระบวนการสื่อสารของมูลนิธิร่วมพัฒนาิจิตรและพันธมิตร
ผลที่เกิดขึ้นภายหลังการดำเนินงาน โดยใช้วิธีการได้มาซึ่งข้อมูลคือ การสัมภาษณ์ การสังเกตการณ์ และการใช้
ข้อมูลเอกสาร

(ข) สำหรับวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 ทีมวิจัยมีความมุ่งหวังศึกษากระบวนการสื่อสารการลด/เลิก
การใช้สารเคมีในตำบลท้ายน้ำ ในประเด็นนี้คือ ข้อมูลทั่วไปในตำบลท้ายน้ำที่กระบวนการสื่อสารของธุรกิจ
สารเคมีทางการเกษตร กระบวนการสื่อสารของการเกษตรไม่ใช้สารเคมี วิธีการได้มาของข้อมูลคือการสัมภาษณ์
ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ การสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วม การเก็บข้อมูลการสนทนากลุ่ม และการใช้ข้อมูลเอกสาร

(ค) สำหรับวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 ทีมวิจัยมีความมุ่งหวังที่จะ ค้นหาแนวทางหรือรูปแบบ ในการ
เสริมศักยภาพกระบวนการสื่อสารของเกษตรกรหรือชุมชน เพื่อให้เกิดการขยายผลการเกษตรไม่ใช้สารเคมี โดย
ใช้ผลการวิเคราะห์จากวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 และ 2 วิธีการได้มาซึ่งข้อมูลคือการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ การ
สังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วม การเก็บข้อมูลการสนทนากลุ่ม และการใช้ข้อมูลเอกสาร

2. ขอบเขตและกรอบแนวคิดการวิจัย

2.1 องค์การและพื้นที่ในการศึกษา คือ หน่วยงานที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับการเกษตรไม่ใช้สารเคมีในจังหวัด พิจิตร มูลนิธิริร่วมพัฒนาพิจิตร ชมรมเกษตรธรรมชาติและอาหารปลอดภัย พื้นที่ตำบลท้ายน้ำ

2.2 เนื้อหาการวิจัย คือ การศึกษากระบวนการสื่อสารและความสัมพันธ์ ของมูลนิธิริร่วมพัฒนาพิจิตร ชมรมเกษตรธรรมชาติและตำบลท้ายน้ำ เฉพาะด้านการพัฒนาคุณภาพชีวิตเกษตรกร กระบวนการสื่อสาร การเกษตรในพื้นที่ตำบลท้ายน้ำทั้งสถานการณ์การเกษตรทั่วไป เกษตรเคมีและเกษตรไม่ใช้สารเคมี และ กระบวนการสื่อสารการเกษตรไม่ใช้สารเคมี ภายหลังการพัฒนาศักยภาพ 5 ขั้นตอนคือ การประชุมระหว่างทีม วิจัยและแกนนำชาวบ้าน การแสวงหากลุ่มเป้าหมายในการพัฒนาศักยภาพ การสร้างกลุ่มและองค์ความรู้ การ ปฏิบัติการขยายผล และการประเมินผลการทำงาน

3. ความเป็นมาของมูลนิธิริร่วมพัฒนาพิจิตร

มูลนิธิริร่วมพัฒนาพิจิตรเป็นปรากฏการณ์หนึ่งที่เกิดขึ้นจากการรวมตัวของคนพิจิตร ก่อตั้งขึ้นโดย ดร. อุพา อุดมศักดิ์และคณะ ตั้งแต่วันที่ 8 ตุลาคม 2541 มีสถานที่ทำการตั้งอยู่เลขที่ 4/178-179 ถ.สระหลวง อ.เมือง จังหวัดพิจิตร มีเจ้าหน้าที่ประจำจำนวน 3 คน ก่อนก่อตั้งมูลนิธิริร่วมพัฒนาพิจิตร มีเหตุการณ์สำคัญ ที่ผลักดันให้ เกิดการก่อตั้งมูลนิธิคือ การร่างรัฐธรรมนูญ ปี 2540 และกระบวนการพัฒนาบ้านเมือง กิจกรรมดังกล่าว ประธานมูลนิธิและเลขาธิการได้เข้าไปมีบทบาทสำคัญ และใช้โอกาสดังกล่าวค้นหาและรวบรวมคนที่มี ความคิด “อยากทำอะไรให้กับบ้านเกิดร่วมกัน” ก่อตั้งเป็นมูลนิธิริร่วมพัฒนาพิจิตร โดยมีรายละเอียดของ องค์การคือ

3.1 วัตถุประสงค์ในการทำงาน คือ ส่งเสริมและร่วมมือกับประชาคมหรือหน่วยงานของรัฐและองค์กร สาธารณะประโยชน์อื่น ๆ โดยเน้นหลักการวิจัยพัฒนา ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น มีกลุ่มเป้าหมายหลักคือ เกษตรกร เด็กและเยาวชน โดยใช้ยุทธศาสตร์การทำงาน คือ การพัฒนากำลังคน การสร้างและส่งเสริมกระบวนการ ประชาคม สร้างกระแสสังคมผ่านการจัดการความรู้ โดยใช้ภูมิปัญญา

3.2 กิจกรรมในช่วงเริ่มต้น ได้มีการดำเนินการโครงการพัฒนาและเสริมสร้างความเข้มแข็งประชา สังคมและโครงการสวัสดิการเร่งด่วนเพื่อผู้ยากลำบาก เป็นการดำเนินกิจกรรมในระยะเริ่มต้นของมูลนิธิ ฯ และ แร้งช่องทางสื่อสารผ่านเวทีประชุมในแต่ละอำเภอ ทำให้เกิดการค้นพบ “ผู้นำ” ในแต่ละพื้นที่ ต่อมาได้มี การเชิญผู้นำเหล่านี้มาพูดคุยปัญหาสารเคมี และเชิญหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเข้าร่วมด้วย เนื้อหาการพูดคุยใช้ วิกฤติในเรื่องการป่วยของเกษตรกรในจังหวัดพิจิตรที่ติดอันดับ 5 ของประเทศไทยเป็นเนื้อหาหลักในการพูดคุย และสุดท้ายเกิดข้อสรุปในการก่อตั้งองค์กรที่เรียกว่า “ชมรมเกษตรธรรมชาติและอาหารปลอดภัย” ซึ่ง องค์ประกอบขององค์กรมาจากตัวแทนแต่ละองค์กรที่เข้าร่วม

แม้ว่า จะมีการก่อตั้ง ชมรมเกษตรธรรมชาติและอาหารปลอดสารพิษ ในการทำหน้าที่เป็นองค์กรแก้ไข ปัญหาสารเคมี แต่มูลนิธิร่วมพัฒนาพิจิตร ยังคงมีบทบาทในการเป็นองค์กรสนับสนุนให้ชมรมฯดำเนินงาน โดย ได้สร้างช่องทางการสื่อสารระหว่างมูลนิธิฯและชมรมฯไว้ แบ่งตามกลุ่มเป้าหมายในการสื่อสาร ได้ คือ

กลุ่ม	รูปแบบการสื่อสาร	ผลที่เกิดขึ้นจากการสื่อสาร
คณะกรรมการและผู้ประสานงาน กลุ่ม	ประชุม / โทรศัพท์/ดูงาน /ส่ง หนังสือเชิญ	เกิดความสัมพันธ์แนบแน่นกับ บุคลากรในมูลนิธิและระหว่าง กรรมการ / มีการพัฒนาศักยภาพ แนวคิดการทำงาน
สมาชิก	วปอ / มหกรรม/ ศูนย์กระจาย กากน้ำตาล / เวทีสัญจร	เกิดความสัมพันธ์ร่วมรุ่นและศิษย์ วปอ / เป็นสมาชิกศูนย์กากน้ำตาล / รับรู้การทำงานองค์กรระดับจังหวัด
บุคคลทั่วไป	วิทยุ / วปอ/ มหกรรม /เลขามูลนิธิ ออกไปเป็นวิทยากร /ตัวแทนชมรม ออกไปเป็นวิทยากร	รับรู้การทำงานของมูลนิธิและ ชมรมฯ สมัครเข้าเรียน วปอ.

4. ความเป็นมาของชมรมเกษตรธรรมชาติ

ชมรมเกษตรธรรมชาติและอาหารปลอดสารพิษเป็นองค์กรที่มีเป้าหมายคือ การพึ่งตนเองและพึ่งพา
กันเองของเกษตรกร เป็นองค์กรที่มีพื้นที่การทำงานในจังหวัดพิจิตร ก่อตั้งขึ้นเมื่อเดือนกันยายน 2542 มีสมาชิก
จำนวน 5,000 คน สถานที่ประสานงานอยู่ที่มูลนิธิร่วมพัฒนาพิจิตร

วัตถุประสงค์ในการดำเนินการคือ สร้างผู้นำการเปลี่ยนแปลงสู่การพึ่งตนเองและพึ่งพากันเอง สานต่อ
กันเป็นเครือข่ายการเรียนรู้และการช่วยเหลือกัน เน้นการสร้างรูปธรรมที่เป็นแหล่งเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง และ
เกษตรปลอดสารพิษ ยึดหลักการทำงานที่ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น และสอดคล้องกับธรรมชาติ

4.1 การได้มาซึ่งกรรมการชมรมฯ มาจากการเข้าร่วมกิจกรรมของมูลนิธิฯ และได้รับการคัดเลือกจาก
เวทีประชุม มีการสื่อสารผ่านเวทีประชุมร่วมกัน บทบาทการทำงานของกรรมการแบ่งตามความสนใจของแต่ละ
คน เช่น การปรับปรุงและพัฒนาพันธุ์ข้าว ศูนย์กระจายกากน้ำตาล และแบ่งตามขอบเขตพื้นที่ที่สามารถ
ประสานได้ของแต่ละคน ซึ่งอาจเป็นระดับอำเภอ ตำบล หรือ หมู่บ้านก็ได้

4.2 กิจกรรมหลัก ๆ ของชมรมฯคือ

(ก) หลักสูตร วิทยากรกระบวนการ การเปลี่ยนแปลงสู่การพึ่งตนเองและพึ่งพากันเอง สร้างขึ้น

โดยผู้นำเกษตรกรในจังหวัดพิจิตร ที่เริ่ม ลด เลิกการใช้สารเคมี จำนวน 40 ท่าน ได้แนวคิดมาจากการไปดูงาน เครือข่ายปราชญ์ชาวบ้านภาคอีสาน ภายหลังจากการดูงานมีการประชุมร่วมกันและคัดเลือกปราชญ์พิจิตร โดย ลงไปดูพื้นที่จริง ประกอบกับการพูดคุยตรวจสอบแนวคิด และประชุมสรุป เมื่อเกษตรกรผู้นั้นได้รับคัดเลือกให้เป็น "ปราชญ์พิจิตร" จะได้รับหน้าที่เป็นสถานีหนึ่งในการสอนหลักสูตร วปอ.ภาคประชาชน

วปอ.ภาคประชาชนใช้หลักการสอนโดยยึดแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง การพึ่งตนเองและพึ่งพา กันเอง โดยใช้รูปแบบการเล่าประวัติชีวิตการต่อสู้จนสามารถพึ่งตนเองได้ของปราชญ์ชาวบ้าน รวมทั้ง ขบวนการทำงานกลุ่มเครือข่าย แนวคิดในการดำรงชีวิต และเทคนิคการพึ่งตนเอง เช่น การทำสวนผสมผสาน การทดแทนสารเคมี การทำนา สถานที่การเรียนรู้เน้นสถานที่ในสวนของปราชญ์ชาวบ้าน แต่ละคน

การรับสมัครและค้นหาผู้เรียน จะผลิตเปลี่ยนผู้มาเรียนโดยไม่ซ้ำหน้ากัน ซึ่งแกนนำเกษตรกร ที่เคยผ่านการอบรม วปอ.ภาคประชาชน ผู้ประสานงานแต่ละอำเภอ และเจ้าหน้าที่สาธารณสุข จะเป็นผู้ค้นหา ผู้เรียน โดยเลือกผู้เรียนในลักษณะสนใจ และมาเรียนเป็นกลุ่ม (อย่างน้อย 2 คนขึ้นไป)

ที่ผ่านมาได้มีการอบรมไปแล้วจำนวน 8 รุ่น 306 คนจาก 62 หมู่บ้าน (ประชุมสรุปงานชมรม เกษตรธรรมชาติ วันที่ 5 ม.ค. 46 ณ มูลนิธิร่วมพัฒนาพิจิตร) ภายหลังจากการอบรมพบว่า ผู้นำที่เป็นปราชญ์ ชาวบ้านและผู้นำที่เกิดขึ้นใหม่มีจำนวนเพิ่มขึ้น ผู้นำเหล่านี้มีความภาคภูมิใจที่ได้ช่วยเหลือผู้อื่น ชอบที่จะ ทดลองค้นคว้ายิ่งขึ้น ในส่วนของกลุ่มและเครือข่ายพบว่า มีรูปธรรมการช่วยเหลือกันชัดเจนขึ้น เช่น เช่นกรณี น้ำท่วม มีการจัดผ้าป่าพืชผักสวนครัวช่วยเหลือกัน

(ข) ศูนย์กระจายกากน้ำตาลจังหวัดพิจิตร ปี 2543 ภายหลังจากการที่มูลนิธิและชมรมฯ เริ่ม ส่งเสริมการทำเกษตรปลอดสารพิษ พบว่ากากน้ำตาลซึ่งเป็นปัจจัยหลักในการผลิตสารทดแทนสารเคมี เกษตรกรรายย่อยหาซื้อยากและราคาสูง ชมรมฯ จึงมีการรวมตัวกันแล้วจัดหากากน้ำตาลราคาถูก จากโรงงาน โดยตรง มีผลให้ สมาชิกในชมรมเกษตรธรรมชาติและอาหารปลอดสารพิษ ได้ซื้อกากน้ำตาล สะดวก และมี ราคาถูก

นอกจากกิจกรรมดังกล่าวจะช่วยเรื่องการเข้าถึงปัจจัยการผลิตของสมาชิกแล้ว ยังเพิ่มทักษะ การบริหารจัดการ โดยสร้างการมีส่วนร่วมของสมาชิกในสองลักษณะ คือ การเข้าหุ้นและร่วมบริหารจัดการกับ ศูนย์กระจายกากน้ำตาลระดับจังหวัด และการบริหารจัดการด้วยกลุ่มแต่ละพื้นที่เองด้วยการก่อตั้งศูนย์กระจาย กากน้ำตาลในระดับพื้นที่ที่กลุ่มตั้งอยู่ (ลักษณะคล้ายสาขาแต่กลุ่มในพื้นที่บริหารจัดการเอง)

(ค) เครือข่ายเมล็ดพันธุ์เพื่อการพึ่งตนเอง จากปัจจุบันปัญหาที่เกษตรกรทั่วไปต้องพึ่งพิงเมล็ด พันธุ์ข้าวจากหน่วยราชการหรือบริษัทเอกชน ตลอดจนบริษัทข้ามชาติ แกนนำในชมรมฯ จึงคิดร่วมกันว่าใน อนาคต ถ้าเกษตรกรไม่มีองค์ความรู้ในเรื่องนี้ จะทำให้เกิดปัญหาที่รุนแรง เช่น การผูกขาดเมล็ดพันธุ์ข้าว คล้าย กับกรณีการผูกขาดเมล็ดพันธุ์ข้าวโพดที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน ดังนั้น ชมรมเกษตรธรรมชาติและอาหารปลอด

การพิษ ซึ่งมีเป้าหมายให้คนในจังหวัดพิษณุพนึ่งตนเองและพึ่งพากันเอง จึงมีการวิจัยพัฒนาและส่งเสริมให้เครือข่ายชมรมเกษตรธรรมชาติมีการพึ่งตนเองในด้านเมล็ดพันธุ์ข้าว จึงมีการให้ความรู้แกนนำเกษตรกรที่สนใจในเรื่องนี้ ทั้งการอบรม ดูงาน และการฝึกปฏิบัติจริงในพื้นที่ เมื่อมีแกนนำในชมรมฯสามารถปฏิบัติได้ จึงเริ่มนำความรู้เผยแพร่ในพื้นที่อื่น ๆ ภายในชมรมเกษตรธรรมชาติ

(ค) การจัดมหกรรมรดน้ำคำหัวปราชญ์ชาวบ้าน เป็นกิจกรรมหนึ่งในการดำเนินการเพื่อส่งเสริมให้คนวงนอกเครือข่าย รู้จักการทำเกษตรปลอดสารพิษ รวมทั้งการสร้างความสัมพันธ์ในเครือข่าย โดยใช้ช่วงเทศกาลสงกรานต์ มีการจัดรดน้ำคำหัวปราชญ์ชาวบ้านร่วมด้วย ชมรมเกษตรธรรมชาติเป็นผู้จัด กำหนดจัดขึ้นปี ละ 1 ครั้ง โดยเริ่มต้นการจัดตั้งแต่ปี 2544 - 2546

4.3 ผลที่เกิดขึ้นจากการทำงาน ของชมรมเกษตรธรรมชาติ พบว่าในด้านการพัฒนาความรู้ ในเรื่องเทคนิคคือ สารทดแทนสารเคมี การปลูกผักปลอดสารพิษ การปรับปรุงและพัฒนาพันธุ์ข้าว และเรื่องในด้านแนวคิด คือ การจัดการกลุ่ม การส่งเสริมเกษตรปลอดสารพิษ และ การจัดการตลาดปลอดสารพิษ ด้านการขยายกลุ่มพบว่า มีการเพิ่มขึ้นของแกนนำและสมาชิกซึ่งปัจจุบันมีทั้งหมด 4997 คน จำนวน 18 กลุ่ม ครอบคลุมพื้นที่จำนวน 11 อำเภอ ในจังหวัดพิษณุพนึ่ง จากเดิมในปี 2542 ที่เริ่มก่อตั้งมีเพียง 30 คน จากประมาณ 3 อำเภอ และสามารถทำให้ สมาชิกที่เข้าร่วมมีรายได้เพิ่มขึ้น จากการลดต้นทุนการใช้สารเคมี สุขภาพดีขึ้น ในภาพรวมเครือข่ายพบว่า มีการทำธุรกิจที่เกิดขึ้นจากการส่งเสริมเกษตรปลอดสารพิษ 3 รูปแบบ คือ โรงสีข้าว ศูนย์กระจายกากน้ำตาล และ ตลาดนัดสินค้าปลอดสารพิษ

4.4 ปัญหาอุปสรรคและจุดอ่อนในการทำงาน ชมรมฯ

จากกิจกรรมที่หลากหลาย ทั้งของชมรม และหน่วยงานต่าง ๆ ที่สนใจการทำงานงานพัฒนา มีผลให้เกิดปัญหาภาระของผู้นำมีมากขึ้น จนบางพื้นที่ที่ไม่มีเครือข่ายการสื่อสารที่ส่งต่อกันไปจนถึงระดับครอบครัวเกษตรกร การสื่อสารเรื่องเกษตรปลอดสารพิษ จึงจำกัดเฉพาะแกนนำในระดับอำเภอ (ประมาณอำเภอละ 5 - 10 คน) และการขาดระบบการจัดการข้อมูลที่ดีมีผลให้เกิดปัญหาการรวบรวม จัดเก็บ นำมาใช้ และเผยแพร่ ไม่คล่องตัวและซ้ำซ้อน

5. บทบาทของมูลนิธิร่วมพัฒนาพิษณุพนึ่งต่อชมรมเกษตรธรรมชาติ

มูลนิธิฯได้เข้ามามีบทบาทการเสริมพลังให้กรรมการและผู้ประสานงานของชมรมฯในแต่ละกลุ่ม คือ การเชิญเข้าร่วมประชุมทั้งในระดับจังหวัดและระดับประเทศ การดูงาน ทั้งภายในและภายนอกจังหวัด (ส่วนใหญ่ที่เครือข่ายปราชญ์ชาวบ้านภาคอีสาน) ความถี่ของการจัดกิจกรรมประมาณ 2 - 5 ครั้ง ต่อเดือน เนื้อหาใช้ในการประชุม คือ ข้อมูลสถานการณ์ความเป็นไปในด้านการเกษตรทั้งระดับประเทศและระดับจังหวัด

นอกจากนี้ยังมีการระดมความคิดเห็นหรือการตัดสินใจในบางเรื่องร่วมกัน การพูดคุยมีทั้งภายในห้องประชุม และ หมุนเวียนไปแต่ละพื้นที่ของแกนนำเกษตรกร

นอกจากนี้ยังมีการเชื่อมแหล่งทุน และให้ทุนกลุ่มองค์กรในแต่ละพื้นที่ การเปิดโอกาส ให้แกนนำเกษตรกรแต่ละคนได้พัฒนาการพูด โดยการเป็นวิทยากรอบรมการทำเกษตร ไม่ใช่สารเคมีในพื้นที่ต่าง ๆ ในจังหวัดพิจิตรและต่างจังหวัด โดยเลือกวิทยากรจากแต่ละพื้นที่สลับกันมาแลกเปลี่ยนความรู้ซึ่งมีเหตุผลเนื่องหลังจากการที่เกษตรกรทั่วไปไม่เชื่อคนภายในพื้นที่ตนเองและการเลือกตามความถนัดและความชำนาญแต่ละคน ทำให้คนทั่วไปได้รู้จักและยอมรับผู้นำเกษตรกรและกลุ่ม โดยออกรายการวิทยุ มีการพัฒนาความรู้ผ่านการส่งเอกสาร หรือวีซีดี สื่อความรู้ไปให้ รวมทั้งการสร้างความสัมพันธ์อย่างต่อเนื่องผ่านโทรศัพท์เพื่อซักถามสารทุกข์สุกดิบ

6. สิ่งที่ได้เรียนรู้ จากการสรุปบทเรียนกระบวนการสื่อสารของมูลนิธิร่วมพัฒนาพิจิตรและพันธมิตร คือกระบวนการมีส่วนร่วมเป็นปัจจัยหลักในการสร้างขบวนการที่นำไปสู่การลด เลิกการใช้สารเคมีในครอบครัวเกษตรกร ซึ่งกระบวนการที่เป็น เวทีประชุมอย่างเดียวยังไม่สามารถบรรลุเป้าหมายได้ แต่กระบวนการอบรมอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ ผสมผสานแนวคิดกับการปฏิบัติ คำนึงถึงมิติทางวัฒนธรรมและสภาพกายภาพของพื้นที่ ความรู้สึกสอดคล้องกับท้องถิ่นของตนเองในการฝึกอบรม จะทำให้เกษตรกรในลักษณะปัจเจกลด เลิกการใช้สารเคมีได้

ส่วนในเรื่องการขยายผลในลักษณะเครือข่ายพบว่า กระบวนการสื่อสารของกลุ่มในระดับจังหวัดและระดับท้องถิ่น (กลุ่มที่มีการรวมตัวกันอย่างต่อเนื่องและสอดคล้องกับวิถีชีวิต ไม่รวมตัวกันในลักษณะเฉพาะกิจ) ควรมีช่องทางการสื่อสารที่เชื่อมต่อกันทั้งช่องทางและขบวนการ มีการเท้าน้ำหนักกับกระบวนการสื่อสารในท้องถิ่นก่อนในระยะแรก เมื่อเกิดผลในท้องถิ่นจึงนำผลที่ได้มาสื่อสารต่อในระดับบน ผลการสื่อสารในลักษณะนี้ทำให้การสื่อสารไหลไปได้ทุกทิศทุกทาง

7. ความสัมพันธ์ระหว่างมูลนิธิร่วมพัฒนาพิจิตร กับตำบลท้ายน้ำ

ความสัมพันธ์ระหว่างมูลนิธิร่วมพัฒนาพิจิตร ชุมชนเกษตรธรรมชาติและอาหารปลอดภัยพิจิตร และพื้นที่ตำบลท้ายน้ำ ตัวละครทั้งสามเป็นกลุ่มองค์กรและกลุ่มคนที่มียุทธศาสตร์ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตเกษตรกร คล้ายกัน แต่มีสิ่งที่ต่างกันคือ พื้นที่ท้ายน้ำซึ่งเป็นพื้นที่ที่อยู่ในเครือข่ายพัฒนาโพทะเล ซึ่งเป็นองค์กรทำงานประเด็นการพัฒนาคุณภาพชีวิตเกษตรกรในอำเภอโพทะเล เป็นองค์กรหนึ่งที่มูลนิธิฯได้เข้าไปส่งเสริมการเกษตรปลอดภัย พื้นที่ท้ายน้ำเป็นพื้นที่ที่เป็นกรณีศึกษาของโครงการวิจัยเพื่อขยายผลการเกษตรไม่ใช้สารเคมี ซึ่งสาเหตุที่มูลนิธิร่วมพัฒนาพิจิตรเลือกพื้นที่ดังกล่าว เนื่องจากเป็นกรณีศึกษาที่สำเร็จได้ยากเพราะเป็น

พื้นที่ทำนาปรัง มีโรคและแมลงระบาดจำนวนมาก และเกษตรกรเคยชินกับพฤติกรรมการใช้สารเคมี แม้ว่าในสภาพกายภาพจะไม่เอื้อต่อการลด/ เลิกการใช้สารเคมี คำบลท้ายน้ำ อำเภอโพทะเลก็มีจุดแข็งในเรื่องทรัพยากรบุคคล โดยมีแกนนำเกษตรกรประมาณ 4 คนที่เริ่มลดการใช้สารเคมี และมีความรู้การทำสารหมักชีวภาพ ซึ่งที่ผ่านมานวนุธิธได้เคยเข้ามาส่งเสริมตั้งแต่ปี 2543

8. ลักษณะพื้นที่และกระบวนการสื่อสารด้านการเกษตรในตำบลท้ายน้ำ

ก่อนการปฏิบัติการเสริมศักยภาพเกษตรกรและชุมชน ทีมผู้วิจัยได้ศึกษาลักษณะพื้นที่และกระบวนการสื่อสารการเกษตรในพื้นที่ตำบลท้ายน้ำ โดยมีรายละเอียด คือ ตำบลท้ายน้ำเป็นพื้นที่มีน้ำอุดมสมบูรณ์ทั้งจากแหล่งน้ำธรรมชาติและน้ำใต้ดิน ตั้งอยู่ในเขตที่เรียกว่า การคมนาคมสะดวก มีถนนเชื่อมเป็นเครือข่ายที่เข้าถึงทุกหมู่บ้าน เข้าและออกได้ง่าย การสื่อสารมีช่องทางที่หลากหลาย ทั้ง วิทยุ โทรทัศน์ ปากต่อปาก หอกระจายข่าว เนื้อหาส่วนใหญ่มีทั้งเรื่องภายในและภายนอกชุมชน ส่วนเนื้อหาด้านการเกษตร ส่วนใหญ่การพูดคุยจะสนองตอบต่อการกระตุ้นให้เกิดการใช้สารเคมีแทบทั้งหมด ทั้งรายการวิทยุ การพูดคุยระหว่างเกษตรกรด้วยกันเอง

การเกษตรเกือบทั้งหมดเป็นการทำนาปรัง(ข้าวอายุสั้น) ความถี่ในการทำอย่างน้อย 2 ครั้งต่อปี การใช้สารเคมีพบว่าใช้ปริมาณมากและใช้เกือบทุกขั้นตอนของการทำนา เมื่อสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับการใช้สารเคมีของเกษตรกรแล้วพบว่า เกษตรกรที่นี้มีความรู้สึว่าสารเคมีเป็นส่วนสำคัญที่ขาดไม่ได้ของการทำนา ซึ่งถ้าไม่ได้ใช้ เห็นทีจะไม่ได้ข้าว ส่วนที่มาของสารเคมี จากการสอบถามคนเฒ่าคนแก่ในหมู่บ้านได้ความว่าการเคมีเข้ามาเมื่อประมาณสามสิบปีที่แล้ว ก่อนหน้านั้นไม่เคยรู้จัก จุดเริ่มต้นที่เข้ามาจำได้ว่าช่วงเปลี่ยนแปลงจากควายไทยเป็นควายเหล็ก และเข้ามาพร้อมกับการเปลี่ยนแปลงพันธุ์ข้าว

8.1 กระบวนการสื่อสารของสารเคมี พบว่า ในตำบลท้ายน้ำ ภาครัฐกิจเอกชนเป็นกลุ่มที่มีบทบาทมากที่สุดในการเข้ามาส่งเสริมการใช้สารเคมี ส่วนภาครัฐมิได้มีบทบาทการสื่อสารโดยตรง แต่เป็นช่องทางหนึ่งที่ธุรกิจสารเคมีเข้ามา “ ยืมมือ ” เพื่อให้เกษตรกรเข้าถึงสารเคมีได้ง่ายและสะดวกมากขึ้น เช่น การแจกสารเคมี และการให้ความรู้ ธุรกิจสารเคมีที่เข้ามาส่งเสริมการใช้มีทั้งที่เป็นบริษัทยักษ์ใหญ่ข้ามชาติ บริษัทในประเทศ ไล่ลงไปถึงบริษัทขนาดเล็กที่ซื้อสารเคมีหลักเข้ามาผสม ช่องทางการเผยแพร่สารเคมีค่อนข้างมีประสิทธิภาพและที่คนโยงเ็นเครือข่ายครอบคลุมและเข้าถึงเกษตรกรทุกครัวเรือน ตอบสนองผลประโยชน์จำนวนมากจากการขายสารเคมี โดยกระบวนการส่งเสริมแบ่งเป็นสองลักษณะคือ

(ก) แนะนำให้รู้จักสารเคมีและกระตุ้นการซื้อ โดยมีช่องทางคือ ป้าย เวทีประชุมหรือเวที

ส่งเสริมการขาย การจัดคอนเสิร์ตและการเลี้ยงอาหารในลักษณะโต๊ะจีน การบอกล่อ หรือการบอกเล่าปากต่อปาก การใช้แปลงสาธิต และ วิทย์ ไทรทัศน์

(๗) การสื่อสารเพื่อให้เกิดการใช้และกลายเป็นพฤติกรรมที่ต่อเนื่อง ประกอบด้วย ร้านขายสารเคมี ที่มีกลยุทธ์ ระบบ เงินเชื่อ การลดแลกแจกแถม การมีนักวิชาการให้คำแนะนำ ผนวกกับการใช้ความใกล้ชิดกับลูกค้าโดยเฉพาะร้านที่พัฒนามาจากร้านขายของชำเดิม การใช้สื่อบุคคลที่เป็น ตัวแทนขาย และการส่งเสริมในลักษณะ “ เกษตรครบวงจร ” ที่มีการรับซื้อผลผลิตนอกจากการขายปุ๋ยและยาให้ การส่งเสริมผ่านกลไกของธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ (ธกส) ที่เรียกว่า “ สำนักงานการตลาดเพื่อเกษตรกร (สกต.) ” โดยใช้จุดแข็งความสัมพันธ์เจ้าหน้าที่และลูกหนี้ ต้องสื่อสารเคมีร่วมด้วยปริมาณตามวงเงินกู้เป็นอีกปัจจัยที่สำคัญให้เกษตรกรใช้สารเคมีอย่างต่อเนื่อง

ผลที่เกิดขึ้นกับเกษตรกร เกษตรกรรู้ในด้านผลการทำลายแมลงก่อนข้างมาก แต่ผลกระทบที่เกิดขึ้นเกษตรกรส่วนใหญ่ไม่ทราบ เช่น ผลกระทบที่เห็นได้ชัดเจนกับเกษตรกร ผลกระทบต่อระบบนิเวศวิทยา ต้นทุนค่าสารเคมีในการทำการเกษตร

8.2 กระบวนการสื่อสารเกษตรกรไม่ใช้สารเคมีในตำบลท้ายน้ำ การเกษตรแบบไม่ใช้สารเคมีในตำบลท้ายน้ำเริ่มตั้งแต่ปี 2541 ประกอบด้วยการสื่อสารในสองลักษณะ คือ

(ก) การสื่อสารเพื่อแนะนำให้รู้จักเกษตรกรไม่ใช้สารเคมี ประกอบด้วยช่องทาง เวทีประชุมแลกเปลี่ยนและการดูงาน ทั้งภายนอกและภายในชุมชน จัดขึ้น โดยองค์กรของรัฐ และเอกชน มีผลให้เกิดเกษตรกรลด เลิกใช้สารเคมี 1 คน และพัฒนาความรู้ผ่านการฟังรายการวิทยุ พร้อมกับชักชวนผู้สนใจทั่วไปลด เลิกใช้สารเคมีได้ประมาณสี่คน ต่อมาได้มีการอบรมการทำสารหมักชีวภาพในสองหมู่บ้าน มีวิทยากรภายนอกพื้นที่และอุปกรณ์ไปให้ แต่ไม่สามารถลดพฤติกรรมการใช้สารเคมีของเกษตรกรส่วนใหญ่ได้ แม้ว่าในช่วงแรกคนส่วนใหญ่ในหมู่บ้านจะมีทำให้ความสนใจมากก็ตาม แต่เนื่องจากขาดการเชื่อมต่อกับผู้รู้จริงเรื่องสารหมักชีวภาพที่พร้อมให้คำปรึกษากับเกษตรกร ได้อย่างเท่าทันปัญหาที่เกิดขึ้น

(ข) การสื่อสารเพื่อให้เกิดการใช้และกลายเป็นพฤติกรรมที่ต่อเนื่อง ประกอบด้วย การเรียนรู้หลักสูตร ไอพีเอ็ม ของสำนักงานเกษตร ซึ่งมีจำนวนหนึ่งหมู่บ้านในตำบลท้ายน้ำ การเรียนรู้ที่มีทั้งทฤษฎี และการปฏิบัติ เช่น การลงแปลงนาเพื่อจับแมลงมาศึกษา นอกจากนี้ยังมีการตั้งกลุ่มระดับตำบล โดยสนับสนุนงบประมาณจำนวน 50,000 บาท ให้กับกลุ่มเพื่อผลิตสารหมักชีวภาพจำหน่าย แต่พบว่า เกษตรกรขาดการเรียนรู้ที่แท้จริงในการทำและใช้สารหมักชีวภาพทดแทนสารเคมี จึงไม่มั่นใจที่จะซื้อ ไปใช้ ประกอบกับผู้จำหน่ายยังไม่เคยทดลองใช้จึงไม่สามารถสร้างความมั่นใจให้กับลูกค้าได้

8.3 สถานการณ์การเกษตรไม่ใช้สารเคมี ในแต่ละหมู่บ้าน พบว่า ทั้ง 9 หมู่บ้าน ยกเว้น หมู่ที่ 8 (ส่วนใหญ่มีอาชีพค้าขาย) มีเกษตรกรที่ผ่านการอบรมการทำสารทดแทนสารเคมีที่เรียกว่า “ สารหมักชีวภาพ ” และทุก

หมู่บ้านมีคนเริ่มใช้ประมาณ หมู่บ้านละ 2-3 คน ศักยภาพกระบวนการสื่อสารเพื่อการขยายผลการเกษตรไม่ใช้สารเคมีของแต่ละหมู่บ้านพบว่า หมู่ 2,3,4,6 และ 7 มีศักยภาพ ในการเป็นพื้นที่ทำงานการขยายผลการเกษตรไม่ใช้สารเคมีมากที่สุดเนื่องจากมีแกนนำเกษตรที่ไม่ใช้สารเคมีจำนวนมาก และมีกลุ่มหรือความสัมพันธ์ในชุมชนที่จะเป็นพื้นฐานในการทำงานต่อไป และสาเหตุหลักที่คนส่วนใหญ่ไม่ใช้เนื่องจาก เห็นว่ายุ่งยาก เห็นผลช้า เมื่อเปรียบเทียบกับการใช้สารเคมี และที่สำคัญคือ ไม่มั่นใจว่าจะสามารถทดแทนสารเคมีได้

8.4 เปรียบเทียบ การสื่อสารระหว่างธุรกิจสารเคมี และ การเกษตรที่ไม่ใช้สารเคมี พบว่ามีข้อแตกต่าง ดังนี้ คือ

แนะนำให้อำนาจ		เกิดการใช้ที่ต่อเนื่อง	
การสื่อสารธุรกิจสารเคมี	การสื่อสารเกษตรไม่ใช้สารเคมี	การสื่อสารธุรกิจสารเคมี	การสื่อสารเกษตรไม่ใช้สารเคมี
ป้าย	เวทีประชุม	ร้านขายสารเคมี	เรียนหลัก IPM
เวทีประชุม /คอนเสิร์ต / ละครจีน	วิทยุ	สื่อบุคคลในลักษณะการขยายตรง	ตั้งกลุ่มระดับตำบล
ปากต่อปาก วิทยุ โทรทัศน์	จัดบรรยาย	การส่งเสริมลักษณะครบวงจร	
แปลงสาธิต	ดูงาน อบรมสารหมัก	การส่งเสริมผ่านกลไก ชกส	

จากผลกระบวนการสื่อสารการเกษตรเคมีและเกษตรไม่ใช้สารเคมี ทำให้เห็นข้อดีของกระบวนการสื่อสารที่เข้าไปในตำบลท้ายน้ำทั้งหมด โดยแยกตามกระบวนการสื่อสาร ดังตารางเปรียบเทียบลักษณะทั่วไปของการสื่อสารทั้งสองแนวคิดดังนี้ คือ

ขั้นตอนการสื่อสาร	เกษตรเคมี	เกษตรไม่ใช้สารเคมี
ผู้ส่งสาร	มีจำนวนมาก <u>ครอบคลุมระดับตำบล อำเภอ หมู่บ้าน ขยายผลเป็นอาชีพ</u> <u>มีแรงจูงใจในเรื่องผลประโยชน์</u> <u>มีทุนสูง</u> <u>ทำสม่ำเสมอต่อเนื่อง</u>	มีจำนวนน้อย <u>กระจุกอยู่ระดับจังหวัดและอำเภอ</u> <u>เป็นองค์กรรัฐและองค์กรสาธารณะประโยชน์</u> <u>ทำตามนโยบายหรืองบประมาณ</u> <u>ทำเฉพาะกิจไม่ต่อเนื่อง</u>

ขั้นตอนการสื่อสาร	เกษตรกรเคมี	เกษตรกรไม่ใช้สารเคมี
เนื้อหาสาร	<u>เห็นภาพ</u> เช่น หนูาร้ายตายเรียบ <u>ใช้แล้วรวย</u>	<u>นามธรรม</u> เช่น สุขภาพดี ลด ต้นทุน
ช่องทางและกลยุทธ์	มีการส่งเสริมการใช้อย่างต่อเนื่อง ใช้ช่องทางส่งเสริมที่หลากหลาย และมีช่องทางติดต่อที่ทำให้เกิด <u>พฤติกรรมที่ต่อเนื่อง</u>	มีการส่งเสริมการใช้ไม่ต่อเนื่อง <u>ไม่มีช่องทางติดต่อที่ทำให้เกิด</u> <u>พฤติกรรมที่ต่อเนื่อง</u>
ผู้รับสาร	มีการคัดเลือกผู้รับสาร <u>สร้าง</u> <u>เงื่อนไขให้เกิดการบอกต่อผู้อื่น</u> <u>และผูกมัดระยะยาว</u> โดยมีรายได้ เป็นสิ่งจูงใจ	มีการคัดเลือกผู้รับสารโดยใช้ ความ <u>สมัครใจ</u> ในการเข้าร่วม <u>ไม่มี</u> <u>อะไรเป็นข้อผูกมัด</u>

9. การเสริมศักยภาพบุคลากรในการสื่อสารเพื่อขยายผลการเกษตรไม่ใช้สารเคมี

9.1 ข้อค้นพบ และการเลือกใช้กลยุทธ์การทำงาน พบว่า

(ก) การสื่อสารเพื่อชุมชนมีความสำคัญ การดำเนินการต้องผ่านกระบวนการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมของคนที่เป็นเจ้าของปัญหาคือเกษตรกร การกระจายบทบาทการสื่อสารและการทำหน้าที่เป็นผู้ส่งสารของคนในชุมชน ดังนั้นทีมผู้วิจัยจึงพยายามใช้กลยุทธ์ผลักดันให้ผู้รับสารในพื้นที่ทำหน้าที่ในการเป็นผู้ส่งสาร และพยายามสร้างผู้ส่งสารในแต่ละพื้นที่ เพื่อสร้างช่องทางการเกษตรไม่ใช้สารเคมีให้หลากหลายและนำไปสู่การใช้ที่ต่อเนื่อง จึงนำไปสู่การกระจายบทบาทการสื่อสารไปในแต่ละหมู่บ้าน

(ค) การศึกษาสถานการณ์การสื่อสารการเกษตรในตำบลท้ายน้ำ พบว่า ช่องทางการสื่อสารปากต่อปากและร้านค้ายังมีความสำคัญ เห็นได้จากช่องทางของธุรกิจสารเคมี ดังนั้นทีมผู้วิจัยจึงคัดเลือกเจ้าของร้านค้าในหมู่ 7 หมู่ 3 และหมู่ 1 เข้าร่วม

(ง) การเชิญผู้สนใจเข้าร่วมเป็นคณะทำงาน จากผลการคัดเลือกหมู่บ้านที่มีศักยภาพ โดยเลือกมาจาก หมู่ 2, 3, 4, 6 และหมู่ 7

(จ) เกษตรกรที่เริ่มทำเกษตรไม่ใช้สารเคมียังไม่มีความรู้ในการทำสารทดแทนสารเคมีที่ชัดเจน ทำให้ไม่มั่นใจในการลด เลิกการใช้สารเคมี ทีมผู้วิจัยนำกลยุทธ์การพัฒนาก็คความรู้การเกษตรไม่ใช้สารเคมี โดยใช้แปลงสาธิตเป็นเครื่องมือ จัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกัน เพื่อสร้างความมั่นใจในการทำเกษตรไม่ใช้สารเคมี